

P. GULÁCSY IRÉN

ÁTAL A TISZÁN

ELBESZÉLÉSEK

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-23-3

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

A BOGÁR.	4
A VÉN KUTYA.	14
APRÓ BORUS MIHÁLY.....	24
CSIZMAVÁSÁR.	33
PAKTÁLÁS.	47
IGAZODÁS A JOGHOZ.	60
SZENTPÉTÖR VIZE.....	68
ÉNOK A SZÜRKÉVEL.....	73
BAJOK A POKRÓCCAL.....	82
MÁTYÁS RÉSZESEDNI AKAR.....	90
SZŐRSZIVÜ PÉTER.	100
SZÉPASSZONY SZEKERÉN.....	112
VÍZI VESZEDELMEK.	123
ÁDÁM MADARAI.	129
VÁROSI FIGURASÁGOK ELLENÉBEN.....	138

A BOGÁR.

Juliusvégi idő, a nap delelőn. Ha volna harangszó a pusztán, most idehallatszanék. De nincs. Se harang, se harangszó. Üres a táj, ameddig a szem ellát. Csak letarolt földek és kiaszott rétek vannak. A birka alig is szánakozik neki, inkább bódorog csöndesbután a csalitos között.

Az egész nagy darab földön ez az egy zöld folt mutatkozik. Pár élhetetlen akác, néhány vedlett nyárfa, középen egyetlen sanyarú tölgy. Az is, hogy honnan került, a jó ég tudja! Ritka errefelé. De olyan is, mint a senkitlen árva. Ösztövé, hétszergörbe, mintha meg akarna húnyászkodni a neki idegen társaságban.

A juhásznak jó azért. Igen célszerűen falatozik alatta, szalonnát kenyérrel, erőspaprikával. Nincs ennél jobb a világon, ha érti valaki a módját. Szerető Mihály pedig érti, látszik a kezejárásán. Mert kenyér és szalonna közé harántolja a mérges jószágot, hogy nyelvét ne érje. Hát így. Egy korty víz a kulacsból, a hal-bicska becsappintódik, ezzel kész az egész kolláció.

Rátöm Mihály a pipára, elhúzza az utolsó masinát a csizmája talpán. (Mert nini, kifogyott biz az!) Majd aztán hasmánt hengeredik a subán és ejtődzik jóleső módon. Szemlélődik körül. A nyáj rendén, a szamár - igen okosan - szintén elheveredett. Visszaúszik oldalról középre a Mihály szemebarnája. Így rendes állapotjában épp a tölgy iránt szolgál. Megnézi hát a juhász a fát is, ha már odanőtt.

Ejnye lám, egy bogár igyekszik rajta! Nono. Nem valami különös bogár, csak szarvasbogár. Barna hátú, szögletes fejű, mint már lenni szoktak ezek. És Mihály nem is azért nézi, mintha különös volna, de mert mire van az embernek a szeme?

Hát megy a bogár, baktat fölfele a kéregbütükön. Két aggancsforma rágójával kaszálgat maga előtt. Kémleli az utat, illeg, ballag. Idők múltán végre fölér oda a tört galyig. Egy kis repedés van az alatt. Ott aztán megáll. Meg ám, pedig ni, milyen harcos módon! Pöcögeti a csápját, hátsó lábait felzsugorgatja, a szárnyát félig elnyitja, meg összecusukja. Vajjon mit okvetetlenkedik ez ott, ugye?

Mihály felvonja karikába a fele szemöldökét és szájszegletbe irányítja a pipát. Így bírálja most már, ami következik.

Mert nem marad ennyiben a dolog. A kéregrepedésből két másik szarv nyúlik ki. Kaszál az is. Brözsög, döngicsél a kettő, mind akik összegyöttek. Egyszercsak meglódul a gyalogos bogár, lehúll a kiaszott fűbe. Mihály erre megint visszapöccenti a csutorát két szemfoga közé, szippant egyet és megcsóválja a fejét. Amint ott hasal a subán - talpai az égne - fog egy pálcikát, magához kotorja a poruljárat. Már hát no! Megnézi közelebbről.

Pedig kár a fáradságért. Mert nem elég, hogy rossztéteményt csinál az efajta állat a fában, de hozzá, lám tökéletlen is. Viharvert nagyon, félszarva csempe. Friss harapás nyoma látszik rajta. Amugy különben ritka állatban a nyomorék.

Vállatvon a juhász, aztán föllendíti karját s eldobja messze a bogarat. Közben morog az összeszorított fogai közül:

- Ne tte...! Erigy dógodra! Ha kitúrtak a helyedből, mit okoskodsز itten?

Ilyen bolondot no! Nem elég az a harapás neki, amivel megtisztelték! Csaktovábbis ott töri a nyakát! Hát oktalan az állat. Látszik, hogy ész nélkül való. Más az ember akkor! Annak esze van, az érti. Már amelyik persze...!

Elhümmög Szerető Mihály, bólogat maga elé. Érteni kell az ilyet! Lám, ökelme se takarózott mindég a fölleges éggel. Neki is volt vacska, ahol meghuzódjék. Egy kis szegénysége-mije. Mégse ágált. Odahagyta mind, mikor rájött arra a dologra...! Melyikre? Ejnye...! Megütöget a pipaszárral a háta mögé:

- Ahun a...!

Messze-messze valami tanyaféle látszik elmosódva a kiterített rónán, kis nyárfás közepén. Azt hagyta ő oda mind, mikor ebek útjára tért az asszony azzal a "hiressel". Mert van ilyen cudar szerzet is elég.

No, ő azért nem neszezett. A nadrágszíj se került le róla, mint ez már szokott hasonló helyzetekben. Csak fogta a subáját, kalapját, botját, elment. Puli utána. Hát! Hűségnek is kell lennie ezen a világon! Aki okos: így tesz. Mire is volna verni a cédát? Csak rendes asszonyt érdemes marokbafogni. Az ilyen még okul. De a kin folt esett - - - ?

Legyint Mihály egyet szélesen a tenyerével.

Ördögöké az már! Legyen is. Nézze mire megy becsület nélkül! Mert az ember, az elvan mindenütt a két keze után. El van ő is ime, esztendeje-formán. A juhászi élet se utolsó. Megbecsülik az ilyet, ha rendes. Ha lelke van a jószághoz.

E gondolatnál körülúszik megint fehér tavában Mihály barna szembogara. Szemléli a nyáját. Ugyan jókor pedig! Mert lám, felugrik térdeltéből egyik birka és uccu neki, megfutamodik. Nyilván darázs szúrta orron, mivel az előbb még igen jámboran aludt.

Fölcihelődik hát a juhász és pár lépés nyomán eléhajítja a botot. Puli megérti ebből a tennivalókat. Rugtat feléje, szoritja is. Mindenféle fenytéseket buffog neki. No a bürge majd aztán megfordul szépen. Mihály megvizsgálja, vidrahájjal ellátja, amint illik. Ezzel útjára hagyja az ijedt állatot. Az közéhasal megbékélten a többinek. A számár helyeslőleg rázza nyakán a csengőt.

Hogy ez a kis sor helyreigazodik, Mihály is visszakövetkezik a subára. A suba alatt ki van jól ülve a föld, (régén mélyitgeti azt az ember), így megint csak az előbbi helyére zökken. Ujfent szembekerül a fával, újból rá is tekint, hát: Uramfia...! Ott a bogár is, ugyanaz a kajla-csápú szarvasbogár megint. Baktat, gyalogol fölfelé ugyanazon a kéregbarázdán, ugyanúgy, mint előbb.

Hogy ez itt mikép talált vissza! Már erre hátratolja bubján a fövegét a juhász. Bekapar az üstökébe és félreteszi a

pipát. Nézi megállt szemmel a gyalog utast. Az csak kutyaol tovább nagy szaporán. Sehol ki nem tér a fölvelt irányból, egyszer se haltol egész a kéregtörésig. Ott aztán újból megbicsakol. Billegeti a szarvát, zsugorgatja hátsó lábait, pedzi a szárnyát, brözsög.

A repedésből megint kinyulik az előbbi két fűrész. Nagy zömötölés, nyüzsgés.

- No - szól Mihály és feláll mostan. Odacöklet a tölgyhöz s hátralebbentvén karján a borjúsájú ingujjat, felnyúl a tethelyére. Fogja, leemelinti a kontrabontos férget. Kapaszkodnék az, mintha odaragadt volna a héjjhoz. De hasztalan. Mert Mihály mégis csak ember, ő pedig mégis csak egy bogár s így ő húzza a rövidebbet. Ottmarad fogva az erős ujjak közt. Hiszen azért nem esik baja, mert móddal tartja a juhász, olyan kimélettel, mintha nem is valami kártévő portéka volna. Előkotorja a mándlizsebből az üres skatulyát, kitolja az alját, belehelyezi a foglyot. Közben csöndesen dohog:

- Adta bolondja! Mit veszködsz he? Ördög a virtusodat!

Azzal rácsapja a fedőt. Visszakerül a zsebbe a masina-tartó, vállra a suba, kézbe a bot, mert nem ártana megitatni a jószágot, ha már úgylis fölállt. A kutyák se ittak reggel óta, pedig nagy a meleg. Megindul hát a nyáj, elől a számár - a pulik szélről oldaloznak - hátul a juhász, az átokházi csordakutnak. Mielőtt odaérnének azonban, újfent előkerül a skatulya. Kinyitja Szerető Mihály, megfogja a bogarat, nagy ívvel a levegőbe veti:

- Eriggy, amerre a világ!

El is felejtí ezzel az izgága férget. El ám a férget, de nem maga-magát! Mert úgy van az mindig. Valamiből támad egy gondolatja az embernek. Az a valami csak elmúlik, ám ami belőle származott, az visszamarad a fejben bajnak. Ott motoszkál aztán, vagy kell, vagy se. Hasztalan vernék el, nem fog a szándék rajta. Mihály se kivétel ebben a többi halandó közt, bár másoktól elütően igazította volt el a maga sorát.

Hát: eligazította. Az asszonnyal, az rendjén is volna, hogy nem nyúlt hozzá. Ugye no! Minek! Neki úgy se kell többé. Volt: nincs. Esztendeje-formán, hogy eszébe se jutott. Azonban nini... Csak a szoknya széléig tart a világ? Debizony!

Volt ott egyéb is. Például az az eperfa az udvar közepén. Maga nevelte... Jól lehetett már alatta üldögelni estenden, dolog végeztével. Hogy jöttek köré a malacok! Szép, komenciós malacok, az uraságtól. Onnan!

Ballagván oldal út Mihály az állával. Látszani kellene arrafelé valami téglás majornak, ha a világ Mihály szándékához igazodnék. De az nem igazodik, hogy sülyedne el a nevenapján! Mert épp ott gömbölyödik, hajlik lefelé, ahol a juhász igazmondását kellene bizonyítania. Hejj, a keserves keserűjét!

Szemére vágja a pusztázó a süvegét, úgy bandukol sötéten, leszegett fejjel. Azonban a nap nem hagyja ennyibe a dolgot. Kíváncsi szörnyen a haragos képére. És mert már

amúgyis elunta ottguksolni az ég közepén, a roppant ürességben, hát gondol egyet s lejjebbcsúszván besrégell rá a bodzabokrok felől. Bevágja Mihály erre a kötekedésre maga előtt a földbe a botot.

- Ne te né! Te is? - szól szemrehányólag.

No, hogy így ellene esküszik minden! Vagy csupán neki van mindennel baja? De nem. Nyilvánvalólag a kivüle-eső dolgokban a hiba. Élettelenekben és élőkben egyképp.

Leginkább az élőkben pedig. Mert lám, milyen ravasz szemmel sandikáltak rá annak idején a népek, azután az eset után...! Nono... Akkor még hagyján! Okkal történt. De később aztán miért? Mikor pedig eligazította ő jól azt a dolgot. Ugy volt okos, amint ő tett. Mit fájlalja hát most a fejét?

- Hogyafene azt a bogarat...!

Kurjant egyet Mihály és megnógatja a jószágot. Mivel - úgylehet - a hely a hibás. Akadnak, akik másra ragasztják a maguk gondját. Ráolvassák egy darab papírra, összetekerik s elvetik. Aki viszont rálép, magárameszi. Megeshet, hogy tán ilyen "gilva"-papírra hágott.

Azonban nem. Mert hiába szaporázza a juhász, szaladnak vele a saját háborúságai is. Főleg, hogy: nini! Beült a másik a módba. Be ám, a készbe! Bolond is lett volna, ha nem teszi, mikor olyan könnyűszerrel odapotyázták neki! Hát azért húzott, vont ő, hogy amannak legyen mibe uraskodnia?

- No - mondja nagy lélegzettel az ember és ráhúz botjával egy maradozó bürge gömbölyü fertályára.

- Ugye!

...Azt bezzeg nem nevetik, mint ötlet akkor. Pedig úgy igaz! Magad verted ki magadat Mihály a saját igazadból! Jól van ez így?

Akár jól, akár se: megtörtént egyszer. Hát iszen... Ami azt illeti...

Ki tudja, meddig hányná még így a hab a juhászt, ha időközben egyszercsak meg nem szaladna a jószág. De amint látóközelben előtűnik a kút, nem kell azt biztatni többé. Fölvágja nyakát a számár s uccu, nagy leföľhibbanó fejjel, iramodik neki. A bürgek utána. Iklatnak a pulik is, inuk szakadtából. Mihály nem sürit maga részéről, de a gondolata fonálát, azt kettémetszi ez a zsibaj.

- Ne te néjj! - kiáltja intőleg. - Még legázolik egymást! Szorítsd Fürge! Fürge te! A ffekily...

Hasztalan neszez. Nem hiába számár a vezetőjük, mennek is ész nélkül. Hanem baj, az nem esik azért. Mert az igazi jó puli ha mégúgy megbomlik is, marad annyi esze, hogy oldalba érdekelje a kitörő bürget. Eljutnak azok hiány nélkül a kúthoz. Ott aztán meglepik az üres vályut, nyomakodnak, tolonganak egymás hegyén-hátán. Alig hagynak annyi helyet Mihálynak, hogy elébük öntse a vizet. A csacsi azonban nem vesz részt ebben a mérkőzésben. Ő a csávából iszik, mindég a juhásza után.

Beleüti buksi fejét a vödörbe, hogy csak a két hegyes füle látszik. Ki se húzza onnan, míg betart a vizből.

Ez embernek, állatnak egyaránt célszerű frissülés nyomán majd elfekszik ismét a nyáj. A vályu körül kilocsbolt nedvesség jó hústót kínál. Mihály maga elé szurja a földbe a botját - rá a kalap - ő is letelepül. Néz maga elé mozdulatlan, sötét arccal. Nem érzi, hogy lassanként hátba kapja a nap, mely ime már a szegedi Szentgyörgy-templom tornya felé igyekezik - nyilván, hogy odaérjen vecsernye-szóra - nem érez semmit. Olyan az egész ember, mintha egy darab élettelen kőből faragták volna. Mi történik benne, mi se, nem tudható, mivel nem tesz erről semmi bizonylatot. No, itt a pusztában senkise firtatja. Legfeljebb tán a Fürge, mely a lábához lapul s onnan nézi leszegett fejjel. Ő viszont - ha esze több is van, mint három eskütnék - nem beszél érthető nyelven, így ez is hiábavaló dolog.

Addig-addig ez az állapot, hogy egyszercsak bizony leáldozik a nap, esteledik. Esteledik, de nem alkonyodik. Mert telihold vagyon most, egész tányérú, koránkelő. Ráveti szelid sugarát a csöndes rónára, bevilágítja szinte nappali fénnel. Tűt lehetne keresni a világa mellett, olyan roppant fényes. Az eltikkadt jószág megelevenedik rá, fölkel a bürge egy a másra, bégetnek, mozognak. A csacsi is éled, előkövetkezik a kútágas mellől, ballag lomhán. Egyszercsak megáll Mihály előtt. Néz rá kérdezőleg. Fürge mellette. Néz az is. De időbe telik, míg rájuk eszmél a juhász.

- No - mondja akkor - szeng' hát igazis...!

Azzal fölkel a kútkáváról. Mégegyszer megitatja a jószágot, ki a botot a földből, süveget a fejbe, indulnak vissza. Vonul a nyáj, messzirezgő kolompszóval, át az alvó mezőn. A pulik se igen ugatnak, tudja itt minden a maga sorát. A kis csalit egyre közelebb bólong, fehérlik a nyárfa benne, mintha dér lepte volna. Megérkezvén Mihály tüzecskét penderit a szokott helyen, kicsihol rá, mivel nini: elfogyott a masina délben. Ihol a skatulya, üres egész.

Jut erről eszébe valami az embernek...! Megfordul azon álltában s néz a tölgyfa felé. Bámul ráncbavont szemöldökkel, egyre komorabban, mintha kísértetet látna. Pedig nem nevezhető kísértetnek egy oktalan bogár, mely hozzá csempe is. Mihályt mégis elállja valami nehéz érzület, hogy újra ottlátja a déli helyén.

Mert ott az elhurcolt bogár, ottvan megint! Gyalogol fölfele ugyanazon a kéregháncson a repedés iránt. Közel is jár hozzá, alig pár hüvelyknyire. A két másik szarvacska is tisztán kivehető a kétszeres világnál. Illeg, billeg, motoszkál szintén. Utóbb csak kinyúlik - fejestől pedig - jön a folytatása is. Egy másik szarvasbogár. Kibujik, körülnéz, körbejárja a rést, aztán megfaral. Amaz beéri: szembeállnak. Zömötölnek, dümmögnek, emelgetik a szárnyukat, két kis lábuk hátrafon, azzal összeakaszkodnak. Húzkodják egymást körbe-körbe. Hol egyik van felül, hol a másik. Tipratódnak, tülekednek szörnyen. Egyszer csak zizzen valami, mintha hűrt penditenének meg - s lehúll az egyik harcos koppanva egy száraz falevéltre. Nem mozdul, nem brözsög, ottmarad

csendben. A másik hetykén fészülködik a győzelem helyén. Melyik a kettő közül: nem látható így holdvilágnál.

- No - mondja Szerető Mihály nagy lélegzettel s a kezefejét meghúzza lassan a homlokán. Ettől az érintéstől vizes lesz a keze egész. Nem kíváncsi ember - sohase is volt - de most az egyszer mégis nagyon szeretné tudni, hogy melyik az ott az avaron? A visszajáró-e, vagy amelyik bent dagadozott. S mintha igen különös fontossága lenne ennek: hibban, indul, lehajlik a hullott levél fölé. Fogja a bogarat, tartja. Fölegyenesedve nézi. Nézi a kemény barna szárnyakat, amint eltárulnak, ernyedten, széjjel s a vékonyakat, melyek gyászos fátyol módjára megmutatkoznak alatta. A viharvert utas az, sebzett csápja lankadtan konyul kérges tenyerébe.

Mihály szemében lobban valami. Aztán elsötétül egész.

- Mögvívott vele! - Motyogja komoran s visszateszi a száraz levélre, ahová esett. Azzal fordul, felemeli a földről kompós juhászbótját. Lecsavarja a fejét, fokost a helyébe s megindul döbögő léptekkel arra a jegenyefák felé...

A VÉN KUTYA.

Nyárvégi délután, egész tányérjával bámuldoz le a nap. Sehol felhő az égen, nagy-nagy hőség. Folyóparti tájak párás melege. A halászkunyhó szalmatetején lustán billeg át egy sárga kandur. Az, hogy meri, jelent valamit. Nincs itthon a gazda. Ha itthon volna, majd elnádálná. De

elment, még világossal, át Tápéra a lányáékhoz. A disznó miatt.

Mert tudnivaló, hogy megdöglött a disznó. Fogta magát, megdöglött. Szemmelverték-e, mi-e, csak felfordult. Ugyanabban az ólban, ugyanott, ugyanúgy, ahol és ahogy tavaly az elődje. No, ilyen bajt! Nem is egész ember azóta Kecsegés-Kakuszi. Egy reménye még az öreg koca. Igaz, a lánya elmóringolta esztendőtt, mikor férjhezvitték, de ötöt vetett azóta, egy tán kerül az esetebb malacokból neki is. Befogja, aztán csak megint lesz valami a lelke körül.

Mély csend a kunyhó táján. Minden a gazdát látszik várni, hogy ugyan jóval jár-e? Ha estig elmarad, nem jön egyedül. Húvóssal hajtja a jószágot. Kikiméli.

Másként történik. Idők multán csizmakopogás neszlik a kapu előtt. Nagybús, magányos kattogások. Berugódik a kapu. Kecsegés-Kakuszi Mihály jön, egyedül. Vállán csomóba kötött kenderkóc kötél, szinte olyan színű, mint a gyér-fehéres hajszálai. Üresen hozza, tart be egyenest a házba. Ráül a nyoszolya végére, húzza, rugdossa lefelé a csizmát. Idegenben kell az! Otthon megszólnák érte. Csak mikor lent van mind a kettő, üt egyet a fejével.

No, ezért is kár volt! Nem disznót, ha jó szót se adtak a fiatalok neki. Végül épp, hogy ki nem forgatták az ajtón. Kivált a veje! Két garasért kitolná az a kecskét a sárból, nem hogy megsegélné. Szőr nőtt a fogán.

Néz egy darabig, aztán előveszi a pipát. Rátöm, kicsihol. A pipa se izlik, rosszul szelel. Finánclábszár van a dohány

között. Csak felkél hát, a veréceajtótól kikémlel az égre. Finom idő! Fogja a készséget, hogy, talán a vizen...! Ott majd létrejön. Kifundál valamit és megtanakodja a szégyent is. Ballag az udvarba, ellenzőt formál a kezéből a szeme elé:

- FÜRGE! FÜRGE TE!

A kutyát nem hagyja. Vele járja az utat kerek tizenöt éve. Jó kutya, szép is volt valaha, csak épp hogy nem fürge. Ma már, tudniillik.

Csönd, nem mozdul a kutya.

Kecsegés-Kakuszi felrántja a vállát, nem érti egészen. De azért ballag. A víz nagyon huzza. Könnyebbedést, tanácsot is vár tőle. Mig odaér, nem akar gondolkozni. És valahogy meg is csinálja, hogy nem gondol addig semmit. Ő tudja: hogyan. Mindössze egyszerformán villan át az elméjén valami gondolatféle, a falu végén, Böröcék telke lábánál. Szembe rá ott kerül elő a FÜRGE nagy váncogva. Három lábon ugrál, boncos szőrén vérfoltok ragadoznak.

Akkor gondolja Kecsegés-Kakuszi öreg halász azt az egy elszigetelt gondolatát, hogy:

- Lám csak, tán a FÜRGE is a leányánál járt, az látta el így.

Egyet rúg feléje: szégyeli a csufot. S azontúl a vizig megint nem gondol semmit. Vállán a "picó" nagyokat bókol, amint haladoznak szépen, öregesen. A parton